

NACIN OBRADIVANJA ZEMLJIŠTA PRIJE PRVOG SVJETSKOG RATA U SELU VIDOVICAMA KOD BRČKOG*

U to vrijeme bilo je više kosnice i pašnika nego oranice. Gajilo se više stoke tako da su se prinosi sa kosnice trošili za njenu ishranu.

Bile su veće obiteljske zadruge, pa je bilo zrelih ljudi za gajenje stoke. Tada djeca nisu čuvala stoku nego odrasli. Konja je bilo u pojedinim zadrugama po 20 do 30 grla. Kobile su se ždrijebile u »alaši« i po više puta a da nisu nikada hvatane niti uprezane, pa nisu znale za ular niti za ljudsku ruku. Kada bi neko htjeo takvu kobilu uhvatiti da je uči raditi ili da je izvede na pijacu, onda je bilo potrebno sakupiti po više muškaraca koji će čopor utjerati u dobro ograđeni tor, odakle ne bi kobile mogle iskočiti. Tada bi se na računastu motku razapeo konopac i napravila bi se raširena zamka. Dok bi se konji po toru priježali i hodali uz ogradu, naišla bi kobila koju su htjeli uhvatiti. Onaj koji drži motku pružio bi je pred kobilu, a ona bi idući, zavukla glavu u raširenu zamku koja bi se stegla oko vrata. Izvan tora 4 do 5 ljudi držalo bi konop. Kobila bi trčala, mučila se, a ljudi bi vukli i tako je održali dok se drugi ne bi približili k njoj, te joj ular nabili na glavu. Tako je slično bilo i sa bikovima kad su se učili raditi i uvijek bi bila potrebna vojska ljudi da savlada stoku.

Goveda je u zadrugama znalo biti i, do 70 komada, a bilo ih je i do 100 komada. Tada se radna snaga preko ljeta trošila za spremanje zimnice za stoku, a preko zime, ako ne bi bilo mnogo padavina i velikog nevremena ograđivale bi se njive, zatvarale živice i prekopavali se bogazi (kanalići) svuda okolo njive i to sa obadvije strane živice tako da stoka ne može navaljivati na živicu (ogradu od trnja).

Kobile nisu zimi uvedene u štalu, nego su pasle po njivama, na kojima bi bila jedna pojata da se kobile mogu skloniti kada pada kiša ili snijeg. Na kojoj njivi nije bilo pojate kobile bi se zaklanjale za živicu, okrenuvši zadnji dio tijela ka vjetru i tako bi se štitile od nevremena. Kada je snijeg bio dubok, onda bi kobile prednjim nogama odgrtale snijeg i tako sebi rasčišćavali teren da mogu pasti travu. Jedanput na dan donijelo bi im se kakvo sijeno i to kada je najteža zima, a snijeg nije jugovan da ga mogu nogama razgrtati. Ta sjenina je slabog kvaliteta, obična korovina.

Govedima se polagalo, ali opet ne u štalama i pojatama nego na njivi pod vedrim nebom. Pojata je bilo, ali samo od zapada ople-

* Vidovice su veliko hrvatsko selo kod Brčkog.

tenih granjem, rijetko kad lijepljenih. U njih su zatvarana telad koja nisu izlazila napolje. Tako stoka zimi nije hranjena kod kuće, nego samo po njivama. Tamo se u jesen i preko ljeta svozila i stočna hrana te i sadijevala u plastove. Njiva po kojoj je tako stoci polagano bila je prvoklasna oranica za kukuruze. Budući da je stoka preko zime po njivi tabala, balegala i mokrila, zemlja se »utaložila« tako da se u proljeće nije moglo orati sa dva ili četiri vola, nego sa šest, a gdjekada i osam volova. Ako je bilo šest volova, tj. tri para, kod svakog para bio je čovjek gončin, zatim jedan čovjek koji drži plug, jedan koji pritiskuje gredeljom da plug ne iskače iz zemlje i jedan koji opet otiskuje »krčeli« i navlači »krpele« (to je drvena sprava iza zadnjih volova, koja je zakopčana za plućna kolica). Tako je bilo zaposleno po šest ljudi uz jedan plug. Do pola dana bi orali, a iza pola dana zubili (drijali). Ako je zadruga imala dosta muškaraca, svi su bili zaposleni; što bi ih preteklo od volova i zubače ti bi sjekirama i batovima tukli grude. Tako bi ih bilo i do 10 muškaraca na njivi. Preko dana bi se uradilo oko tri dunuma, tj. pooralo i posijalo. Sijalo se »šakački« bez redova na slogove. U to vrijeme nije se plugom okopačem pooravalo niti ga je uopšte bilo.

Okopavanje se vršilo mobom. Tri do četiri zadruge »uzaimaju se« i jedan dan idu k jednom na kopanje iz sve četiri kue, a sutra drugom. Budući da bi ih bilo i do tridesetoro na njivi, okopali bi 6 do 7 dunuma za jedan dan. Po cijeli bi se dan »utjecali« (takmičili) ko će biti prvi sa svojim slogom, a na slogu ih je troje kopalo. Nije se smjelo piti vode ili obavljati kakva nužda dok se slog ne istjera do kraja. Cijelo ljeto bi se među kopačima pričalo ako bi se neko osramotio i sa sloga išao nuždu obavljati. »Potjecanje« se ponavljalo svakog dana, tako da bi uvečer svi kopači bili znojni, rekao bi da su pokisli, tako su im košulje bile mokre.

Žito se nije puno sijalo, ali je dobro radalo po svim njivama gdje se zimi stoci polaže a u proljeće kukuruz zasije. Iza toga je žito bivalo rodno. Malo se žita sijalo, jer ga je bilo teško požnjeti i ovršiti. Zelo se srpovima, svaka žetelica bi žnjela jedan slog. I ovdje je bivalo mobe, samo je bio manji broj žetelica, najviše 10 do 15. »Potjecanje« takmičenje je bilo žešće nego prilikom kopanja. I ovdje se nije pila voda niti vršila nužda dok se slog ne izažanje do kraja. Po cijeli dan bi se utjecali (takmičili).

Žetelicama se spremala bolja hrana nego kopačima. Kopači su smatrani prostim poljskim radnicima, a žetelice časnim radnicima.

Vršaj se obavljao sa konjima na guvnu. I za vršaj je bilo mobe, pozajmivali su konje i radnike. Vršilo se sa dva konja i sa šestoro konja. Ako je bilo konja više, onda bi se i više žita nasadilo na guvno, a tada je trebalo i više svijeta. Prije, dok nisu postojale »vijare«, bilo je sporo razvijavati žito; moralo se drvenim lopatama žito bacati u zrak i tako je vjetar odnosio pljevu malo dalje od žita. Taj posao je bio jako spor, osobito ako nije bilo vjetra. Kasnije kada su se počele upotrebljavati vijare, bilo je zgodnije i radilo se brže, pa se smjelo i po više žita nasaditi na guvno. Opasno je bilo ako padne kiša i uhvati vršaj na guvnu, osobito ako još žito nije izvršeno i rastavljeno od slame. Tada se moralo skamariti i

zrno što je istjerano i slama koja još nije u cijelosti izvršena te sve pokriti ovršenom slamom ili šašom, pa čekati opet sunčan dan. Dok se guvno dobro ne osuši, nije se smjela razastirati kamara, jer bi zrno zapadalo u meko guvno. Zbog ovako primitivnog načina obrade nije se puno žita ni sijalo.

Livada je bilo ponajviše zato što su se najzgodnije mogle obraditi, a i stoke je bilo puno, pa je trebalo i dosta sijena. Kosidba livada se također obavljala mobom. Kosača je bivalo i do trideset u jednoga gazde. Oni su bili najčasniji radnici, pa se za njih pripremala najbolja hrana i rakija. Kosci nisu išli pješke na njivu nego su se kolima vozili i tamo i nazad. Često su po troje — četvoro kola vozila kosce koji su se s pjesmom vraćali s njive kasno po mraku. Kada bi izjutra došli na njivu, odmah bi otkovali kose i nastala bi lupa čekića. Svaki kosac je nosio kosni alat: čekić, baticu, vodir i u vodiru belegiju. Kako bi koji otkovao kosu, tako bi je isprobao da vidi je li dobra i hoće li moći izdržati do pola dana među koscima. Domaćin bi raspremio torbu i rezao kuljen i kobasicu. Kada bi svi završili kovanje, sjeli bi da doručkuju. Za doručkom se nije kusalo. Jelo se kuljen, kobasica i slanina. Rakija je stajala u bocama, ali se nije počinjalo piti, ni jesti dok se ne uzme nasuta čaša rakije i paklič duvana ispod čaše. Na to se često dugo čekalo, jer se teško ko mogao odlučiti da to uradi i da čašu nazdravi koscima. Taj bi tog dana trebalo da bude kozbaša — prvi pred koscima i vazdan bi se pod njegovim vodstvom kretao posao. Na ovo se najteže bilo odlučiti, jer se nije znalo ima li među koscima neko koji bi mogao tog dana da ga pobijedi, da ga opkosi. Ako bi se to desilo, ostala bi sramota za puno godina. Kada bi se čaša digla i paklič uzeo, onda bi se otpočelo jesti i piti, ali se uvijek gledalo na kozbašu, jer on počinje i jelo i piće. Kada bi kosci doručkovali i zapalili lule i cigare, kozbaša bi stao mjeriti očima kuda će da prosiječe livadu. Čim bi počeo kositi, za njim bi se redali svi bolji kosci, stajući mu što bliže. Kozbaša je držao »mav«, sporo mahao, tako da bi se svi mogli s njim složiti, jer ne bi valjalo da koji kasni ili prije udari kosom u travu. To je važilo za cijeli dan. Kod kuće bi se žene satrle da naprave što bolja jela koscima, jer nisu to kopači. Užinu bi, ako je bilo preko deset kosaca, nosile dvije snaše na obramenici. Ako je u kući bilo puno mladih žena, onda su se jagmile koja će nositi koscima užinu pa su se tada morale pogoditi koja će kada ići na livadu: jedne godine su išle jedne, druge godine druge. Za užinu su žene oblačile svečano odijelo kao za najvišu svjetkovinu. Išle su gologlave u pocalici sa cvjetićima, bez suknje u pregači. Užina se morala donijeti na njivu tačno u pola dana. Tada se kusalo, jelo meso od peradi i pita gibanica. Na pitu se metala kita cvijeća i paklič duvana — opet za kozbašu. Kozbaša je uzimao cvijeće i metao ga za kapu, a pakličem je nudio sve po redu da zapale. On je prvi načinjao i pitu. Dešavalo se za večerom da kozbaša neće da načne pitu i tako se pita ne jede te večeri, jer je drugi ne smiju načeti.

Iza užine kosci su malo »ujali«, a onda opet otkovali kose i započinjali rad. U ićindiju pred zalaz sunca, prinosilo se jelo suho

meso, slanina i pila rakija. Uz rakiju bi se malo založilo, a iza toga opet bi se nastavilo kositi sve dok se vidi. Domaćin služi kosce rakijom i na svakom kraju ih dočekuje sa bocom. Sad se čičalo i pjevali, veselili su se, jer su se okrijepili rakijom i mesom. Obično bi pjevala po dvojica dugi kosači glas, tako se pjesma sve više ponavljala na svakom kraju, jer i tamo ih je rakija dočekivala. Kada se već nije vidjelo kositi, onda bi se sjelo u kola koja su čekala kosce, nastrta svježom travom. Povratak kući je bio popraćen pjesmom. Ako je koji kosac toga dana prebio kosu ili kosište ili ručanj, onda su ga kosci idući oglašavali jaukanjem: »Jaoj, prebio, prebio«. Drugi bi pitali tko je prebio. Oni bi npr. odgovorili »Mato Lukić«. Drugi bi na to: »Sto je prebio«. »Kosište«. Onda bi svi u jedan glas viknuli: »Jaoj«. Tako se to ponavljalo sve do kuće. Kod kuće bi ih čekali ukućani sa postavljenom sofrom; ona je bila niska, tako da su kosci sjedali dolje na jastuke. Tako su ih služili kafom i rakijom. Rakija se služila bocama, a negdje i bardakom. O večeri se pjevalo kao u svatovima. Više puta iza večere se i kolo igralo. Veselje je trajalo do blizu pola noći.

Kupljenje sijena nije bio tako častan posao, već prost kao i kopanje. Kupile su ga žene i slabiji radnici koji nisu bili sposobni za kosidbu. Obično se skupljalo u male plastiće, a onda su se oni prenosili na ražnjevima u skupinu od 12 do 15 plastića i sadijevali u jedan volujak. Sijeno bi se sleglo u volujaku, i ako bi pala kiša ili dunuo vjetar, sijeno ne bi kisnulo i volujak se ne bi srušio. Voženje sijena se također obavljalo uzajamno. Susjedne zadruge su išle u mobu sa 5 do 7 kola. Za dan bi se svezalo sve sijeno jedne zadruge tako da nisu preko noći ostajali nezavršeni plastovi da ne pokisnu.

HOCHZEITSSITTEN VOR DEM ERSTEN WELTKRIEG IN VIDOVICE BEI BRČKO

Tunjo Mikić, ein Bauer aus dem Dorf Vidovice, schildert über die Hochzeitssitten und Gebräuche: über die Brautwahl, die Vorbereitungen für die Hochzeit, und den Gang des Hochzeitstestes selbst, das zwei Tage gefeiert wurde.

Durch den Prozess der Urbanisation gehen viele Gebräuche verloren, und nur einige bleiben noch in den Dörfern behalten.

DIE BODENBEARBEITUNG VOR DEM ERSTEN WELTKRIEG IN VIDOVICE

Der Bauer Tunjo Mikić beschreibt die Art der Bodenbearbeitung, und der Viehzucht, die noch nach altem Gebrauch, vor dem Ersten Weltkrieg in den nordbosnischen Dörfern üblich war. Die aktuelle Mechanisierung der Landwirtschaft und die Aenderungen in der sozialen Struktur der Bõrfer, spiegeln sich in den teilweise vom Grund aus geänderten Gewohnheiten in der dõrflichen Landwirtschaft.